

Liever de uil dan de leeuw

Een interview met Roel Jacobs*

Het Masereelfonds houdt zich dit jaar bezig met een kritische benadering van de 700ste verjaardag van 1302. Vraag die daarbij rijst: moet een progressief fonds zich überhaupt bezig houden met de oubollige symboliek van de Guldensporenslag?

Ik heb er zelf mee op aangedrongen dat dit zou gebeuren. Over nationale symbolen wordt er immers veel te veel in karikaturen gedacht. Langs de ene kant heb je de *believers*, die een bijna sacrale waarde geven aan de symboliek, en geen kritische kanttekeningen aanvaarden. Kritiek interpreteren ze als een belachelijk maken van hun symbolen. Aan de andere kant heb je een verlichte, linkse intelligentsia, die vanuit de hoogte neerkijkt op die symboliek, en het allemaal flauwekul en volksverlakkerij vindt. Die twee houdingen zijn allebei even dwaas. Alle volkeren en naties in Europa hebben symbolen gezocht. Allemaal hebben ze daarbij in min of meerdere mate de geschiedenis geweld aan gedaan. De Vlamingen deden niet anders dan de anderen. Ondertussen is die mythevorming een deel van hun identiteit. Het is gek om daar vandaag op dezelfde manier mee om te willen gaan als 150 jaar gele-

* Dit interview is eerder verschenen in *Aktief*, juni 2002. Roel Jacobs is auteur en voordrachtgever.

den, maar het is minstens even gek om dit alles zo maar van de kaart te vegen.

Deze discussie houdt ook verband met de discussie over multiculturaliteit. We leven zo gezegd in een wereld zonder grenzen, in een fascinerende periode waarin mensen met zeer verschillende culturen samen leven met elkaar. Bij dit samenleven kan het zowel klikken als botsen, maar het is duidelijk dat er nieuwe dingen kunnen uit groeien. De voorwaarde voor het succes van een dergelijke interculturele ontmoeting is echter dat ieder zijn eigen achtergrond in de korf durft te gooien. De volkeren uit Afrika, Azië en Latijns-Amerika brengen inderdaad hun eigen profiel in. Bij ons krijg je echter de karikatuur van de Noord-West-Europeaan, die meent zichzelf te moeten wegcijferen. Hij denkt dat spiritualiteit enkel te vinden is in de Himalaya en probeert hulpeloos het dansen van de Afrikanen te imiteren, omdat hij zijn eigen cultuur en geschiedenis, en de waarde daarvan, niet kent. Hij zet zich af tegen een conservatief-negatief beeld van die eigen geschiedenis, omdat hij niet anders kent.

Je kunt echter in een dialoog maar een interessant proces op gang brengen, wanneer iedereen iets inbrengt, vanuit zijn eigenheid. Ik verwijs hierbij onder meer naar wat Ludo Abicht schrijft in zijn laatste boek over interculturaliteit (*Intelligente emotie*). Vlamingen kunnen gerust wijzen op de rijkdom van hun erfgoed. Om maar één voorbeeld te geven. Als het gaat over spiritualiteit moeten we niet zover als de Himalaya gaan, we hebben hier de oorspronkelijke spiritualiteit van de franciscaanse beweging, de spiritualiteit van Ruusbroec, enz. Jammer genoeg kennen we daarvan vooral de karikatuur, die gecreëerd is door de rechtse jezuïeten van het Ruusbroecgenootschap. Zodat we de waarde ervan niet beseffen, en elders op zoek gaan naar ersatz. En zo beland je in de pijnlijke situatie waarin progressieve mensen de Tibetaanse Dalai Lama verheerlijken, een religieuze dictator wiens voorgangers in Lhasa een indrukwekkend paleis lieten bouwen op de rug van een volk dat economisch praktisch geen slagkracht had ...

Jij pleit dus voor een portie gezond eurocentrisme om beter de interculturele dialoog te kunnen aangaan?

Ik citeer August Vermeylen: 'Vlaming zijn om Europeër te worden' om te komen tot 'Vlaming zijn om wereldburger te worden.' Daar gaat het om. Als we hier van afstappen zijn we verkeerd bezig, zeker en vooral als progressief.

Jij spreekt over onze rijke spiritualiteit, maar bij de herdenking van 1302 gaat het wel om een militair modderbad waarbij een zogezegd Vlaams leger een zogezegd Frans ridderleger versloeg. Als historisch feit weegt dit toch tamelijk licht.

Als de Vlamingen in 1302 hun feestdag en symboliek zoeken, heeft dat wel een historische basis, namelijk het feit dat deze veldslag toch wel zijn belang had. Het was de eerste grote veldslag waarin de infanterie de cavalerie versloeg. Dat heeft tot de verbeelding van het hele toenmalige Europa gesproken. Maar wanneer dit gebeuren een nationale mythe wordt, dan gaat het niet langer daarover, maar over Hendrik Conscience die in 1838 een roman geschreven heeft. Die roman is de basis van de moderne Vlaamse mythologie. De vraag is waarom net dit thema een zo belangrijk Vlaams symbool is geworden, en waarom net Conscience het verwerkt heeft. Die vraagstelling geeft zicht op het ontstaan van de Vlaamse beweging in de 19de eeuw.

Ik ben zeker niet akkoord met de slogan 'de taal is gansch het volk', nog een uitvinding van de jezuiten. Taal is een belangrijk bindend element, maar het volksgevoel wordt gecreëerd op een veel bredere basis. Het volksgevoel dient om mensen onder een gemeenschappelijke noemer te brengen en daar politiek iets mee te doen. De verlichte geesten uit de 19de eeuw gebruikten het volksgevoel om het volk te emanciperen, om het vooruit te brengen, om het cultureel, sociaal en politiek beter te maken. Hamvraag is of dit ook gebeurd is. Daarnaast is er een bevraging van de mythe die dit bewerkstelligd heeft, mythe die een weerspiegeling is van de toenmalige beweging en evenveel vertelt over de betere als over de minder fraaie kanten van die beweging.

Om terug te komen op Conscience. Deze heeft inderdaad aan het Vlaamse volk zijn leeuw geschonken. Maar leefde de guldensporenmythe nog niet voordien bij het Vlaamse volk, of is Conscience baanbrekend geweest?

De mythe rond de Guldensporenslag dateert al uit de 14de eeuw. Reeds voor 1400 deden verschillende versies van de gebeurtenissen – zowel met Vlaamse als met Franse bril – de ronde. Dit bewijst de uitstraling van de Guldensporenslag. Conscience heeft er wel een totaal andere inhoud aan gegeven. Hij maakt van de gebeurtenissen een taalkwestie, wat historisch absoluut niet klopt. Ook de stelling dat de slag tot gevolg heeft dat Vlaanderen losgroeit van Frankrijk, is onjuist. De Dampierres, die dankzij de Guldensporenslag terug aan de macht kwamen, schrokken er niet voor terug om drie jaren

later hun bondgenoten, de Vlaamse steden, in de rug te schieten bij de ondertekening van de vrede van Athis-sur-Orge. Drie generaties later hebben zij Vlaanderen uitverkocht aan Frankrijk door hun erfdochter te laten trouwen met een jongere zoon van de Franse koning, de hertog van Bourgondië. Een van de merkwaardige paradoxen die geschiedenis zo interessant maken, zorgt er echter voor dat de nakomelingen van diezelfde hertog de vijanden worden van hun neven, de koningen van Frankrijk. Uiteindelijk huwt de Bourgondische erfdochter met de zoon van de Duitse keizer en zo raakt het graafschap Vlaanderen uit de greep van Frankrijk.

Wanneer Conscience in zijn roman een hoofdrol geeft aan de graaf van Vlaanderen, heeft dat alles te maken met zijn sympathie voor het Belgische koningshuis. In 1838, wanneer Conscience zijn roman schrijft, is er nog geen sprake van een politieke Vlaamse beweging. Op z'n best is er een aanzet tot een culturele emancipatiebeweging. Conscience zet de geschiedenis op zijn kop door van zijn roman een royalistisch statement te maken. Hij vertelt compleet het tegenovergestelde van wat er in werkelijkheid gebeurd is. De drie pijlers van de roman van Conscience, de taalkwestie, de relatie met Frankrijk en de relatie tot het vorstenhuis, hebben met de historische werkelijkheid weinig of niets te maken.

De Vlaamse beweging, waarvan belangrijke onderdelen vandaag de ontbinding van België nastreven, heeft zijn ontstaan dus te danken aan een Belgische vorst?

Leopold I van Saksen-Coburg subsidieerde Conscience, en hielp hem op diverse manieren. Hij beseftte dat het nieuwe landje waarvan hij koning was geworden een identiteit nodig had. Kunstenaars en wetenschappers moesten hem helpen een geschiedenis van het land te maken. Leopold vond het niet onverstandig een Vlaamse literatuur te stimuleren in een land, waarvan een groot deel van de bevolking Nederlandstalig was. Het koningshuis heeft wel afgehaakt toen meer gevraagd werd dan het gebruik van de taal als Belgische identiteitsfactor. Het kon enkel sympathie opbrengen voor een culturele identiteit binnen een Belgische unitaire context. Alles wat de Vlaamse beweging meer wilde werd afgeblokt. Conscience was hondstrouw aan zijn vorst en zou zich blijven manifesteren als een onvoorwaardelijk belgicist, ook toen later in zijn leven de Vlaamse beweging een meer politieke inhoud kreeg.

De "Leeuw van Vlaanderen" is niet enkel geschreven uit royalistische sympathie, maar ook herschreven om aan de clerus te voldoen. De eerste versie

was te liberaal geïnspireerd: het volk dat opstaat om zich te emanciperen. Dit kwam niet overeen met de inzichten van de toen zeer conservatieve Belgische kerk. Conscience heeft aan zelfcensuur gedaan onder klerikale druk.

Wat is het verschil tussen de gekuiste en de niet-gekuiste versie?

De historische romans uit die tijd hadden allemaal een vlammend voorwoord. Deze romans waren geen geschiedenisboeken of louter literaire werken, maar wel programmaboeken. Men schreef literair over het verleden om iets te kunnen vertellen over het maatschappelijk debat in het heden. Dat was ook Conscience's bedoeling: in zijn oorspronkelijk voorwoord roept hij op tot de emancipatie van Vlaanderen en tot de erkenning van de rechten van de Nederlandstaligen. Dat voorwoord is gewoon geschrapt. Daarenboven smacht Machteld nu veel minder, en vloekt Breydel nog half zoveel.

Interessant om weten is dat Conscience voor zijn 'Leeuw' een andere roman geschreven heeft, waarbij hij zich liet inspireren door de strijd van geuzen in de 16de eeuw. Dat boek is in de mist verdwenen. Conscience heeft het zodanig moeten herschrijven en censureren, dat het onleesbaar werd. En zelfs het herwerkte onding kreeg geen kans van de clerus. Men zou haast kunnen stellen dat Vlaanderen vandaag de leeuw uithangt, omdat Conscience in de 19de eeuw naar de Middeleeuwen is gevlucht uit vrees voor de pastoors, die niet konden pruimen wat hij over de 16de eeuw vertelde.

De Guldensporenslag was één aflevering in een hele reeks militaire conflicten tussen Vlaanderen en Frankrijk. Naar aanleiding hiervan verwijst jij naar de verkeerdelijk geciteerde Von Clausewitz ('oorlog is een voortzetting van de diplomatie met andere middelen') om te benadrukken dat oorlog ondergeschikt is aan de diplomatie en dat veldslagen in dat perspectief beoordeeld moeten worden.

Om te beginnen zou ik Von Clausewitz correct willen citeren: "Oorlog is slechts een onderdeel van de politieke verhoudingen, en geen gegeven op zich. De oorlog is niets meer dan de voortzetting van de politieke verhoudingen met gebruik van andere middelen." Het is spijtig dat de Vlamingen in 1302 Von Clausewitz niet als politieke adviseur hadden, en het is nog meer te betreuren dat ze in de 19de eeuw niet beter bestudeerd hebben wat Von Clausewitz over het oorlogsgebeuren te vertellen had. In de discussies over 1302 komt dit aspect weinig aan bod.

Historici reageren meestal op deze lezing van het 1302-verhaal met de vaststelling dat "ze dat allemaal al weten". Maar buiten het kringetje van specia-

listen blijkt dat de historici met hun wijs inzicht in een ivoren toren leven, dat er van hun kennis nog niet veel doorgedrongen is naar een breder publiek. Als je de toespraken van eminente Vlaamse voormannen t.g.v. 11 juli vergeleekt met wat er bestaat aan historisch inzicht in academische middens merk je een enorme afstand.

Bovendien is de discussie ook wetenschappelijk nog lang niet uitgeklaard. Als je 11 juli 1302 situeert binnen 200 jaar geschiedenis – 100 jaar ervoor, 100 jaar erna – is de zogenaamde Gulden-sporenslag één van de vele veldslagen uit die tijd. Deze veldslag paste binnen een machtsstrijd tussen Engeland en Frankrijk, en binnen het getouwtrek over de plaats van het belangrijke graafschap Vlaanderen in het koninkrijk Frankrijk.

De geschiedenis werd trouwens niet geschreven op het slagveld, maar aan de onderhandelingstafels. De Dampierres hebben drie jaar na de Gulden-sporenslag diegenen die de slag voor hen gewonnen hebben op een schandelijke manier verraden, om de macht terug te krijgen. Vlaanderen heeft dus niet gewonnen in 1302, maar drie jaar later verloren in Athis-sur-Orge, wanneer de Dampierres om het even wat wilden betalen om hun vrijheid terug te krijgen. De Dampierres zorgden ervoor niet zelf te moeten betalen, maar de factuur te presenteren aan de Vlaamse steden, en dus ook aan de stedelijke milities die in 1302 gewonnen hebben.

Mij fascineert dat Vlaams-nationalisten, met wie ik samen opstapte in diverse vredesbetogingen, het bloedblad uit Kortrijk erbij sleuren om hun eigen identiteit te bepalen. Ik bepleit niet dat dit stuk geschiedenis zomaar moet vergeten worden. Integendeel, ik vraag me af of het niet interessant zou zijn om eens een pacifistische lezing te doen van de gebeurtenissen rond 1302. Zo zou blijken hoe de Dampierres klungelden in hun onderhandelingen met Engeland en het pauselijk hof, hoe ze halve tegenstrevers provoceeden tot vijanden en bondgenoten van het Franse hof, hoe het Franse hof zich daarentegen veel geslepener toonde. Dat laat ons toe het nationalistische discours uit de 19de eeuw te overstijgen, om vast te stellen dat geen enkele oorlog is wat ze lijkt. Bush vecht niet tegen Bin Laden, maar wel om de controle over pijpleidingen. Als de studie van 1302 leert dat er ook toen al andere helangen speelden, helpt ons dat misschien de actuele oorlogsretoriek anders te duiden. De Vlamingen doen momenteel hun best om de IJzertoren om te toveren van verzamelaars van al wat zwart (in de niet-multiculturele betekenis) is tot vredesmonument. Waarom zouden ze dezelfde oefening niet doen n.a.v. de Guldensporenslag?

Het brede publiek kan ongetwijfeld 1302 niet duiden, net zoals datzelfde publiek evenmin 1 mei, 21 juni, 11 november nog correct kan duiden. Zijn we niet bezig met geschiedenis, terwijl de mensen er totaal niet wakker van liggen?

Ik wil hier twee zaken op zeggen. Ten eerste: indien het ACV wat meer moeite gedaan had om priester Daens in ere te houden, dan had het aan de strategen van het Blok de ruimte niet gegeven om hem te recupereren. Hetzelfde geldt voor de socialistische beweging, die nagelaten heeft het 1-mei-gebeuren te moderniseren. De symbolen zijn er, of men het wil of niet. Als jij ze niet gebruikt, zal iemand anders dat wel doen. Maar je moet ze op een actuele manier gebruiken, inventief op zoek gaan naar een hedendaagse invulling.

Een tweede bedenking gaat over cultuurminister, glamourboy en sensatiezoeker Bert Anciaux. Toen hij pas aan de macht was, kreeg hij kritiek omdat zogenaamd veel migranteninitiatieven in het Brusselse, met Vlaams geld gesubsidieerd, niet herkenbaar Vlaams waren. Daarop verordende Anciaux dat op elke officiële Vlaamse correspondentie, naar wie ook gericht, het Vlaamse beest moet prijken. Recent was er een discussie in het Vlaams parlement, waarbij een wakkere burger opwierp dat in bepaalde strofen van de Vlaamse Leeuw het bloed van de muren druipt. Het kabinet van Anciaux aarzelde

geen moment, en onze cultuurminister kondigde aan dat de laatste dagen van de leeuw als Vlaams volkslied geteld waren. Gelukkig heeft iemand uit zijn entourage hem duidelijk gemaakt dat alleen de eerste twee strofen van de Leeuw als volkslied gelden. Wellicht zijn eigen vader, samen met andere mensen, waren in 1973 al op de hoogte van het probleem. Zij hebben toen de Leeuw officieel als volkslied geadopteerd, maar achtten enkel de eerste twee strofen bruikbaar. Bert wist echter beter. Naast het gordellied moest voortaan jaarlijks een of ander (beesten?)lied gecomponeerd worden als alternatief op de Leeuw. En dat met ons geld. Zo een schouwspel is beschamend. Wanneer onze beleidsmakers, zelfs diegenen die zich beroepen op het Vlaams-nationalisme, op dergelijke onnozele manier tekeergaan, wijst dat niet op enig nadenken, maar wel op sensatiezucht. Op die manier is het niet verbazend dat het hele identiteitsdebat een lege doos is, waaraan jonge mensen geen boodschap hebben. Wat mij betreft is dit dwaas geknoei met onze symbolen alleen al een voldoende reden om het debat erover te openen en te streven naar een andere aanpak.

De huidige politieke meerderheid was toch maar al te blij heel het gedoe over de 700ste verjaardag van 1302 onder de korenschoof te kunnen schuiven. Paarsgroen moest niks weten van de ambitieuze plannen van Van den Brande. Vind je dat ze gelijk hebben?

We ruilen hier de ene karikatuur voor de andere. Was Van den Brande nog altijd 'Gauleiter aller Flamen', dan hadden we dit jaar een spektakelgedoe beleefd, even bombastisch als we van hem gewoon zijn. Het zou alweer een reden geweest zijn om ons als Vlaming te schamen. Een eerste reactie op zijn verdwijnen als minister-president was er dan ook een van opluchting. Van de nieuwe meerderheid hadden we iets anders en beters kunnen verwachten, maar die hebben niets gedaan, buiten het honoreren van de financiële beloftes waar ze niet meer onderuit konden. Nu maken ze holderdebolder, in de laatste rechte lijn, nog wat budget vrij voor een paar initiatieven. Veel te laat om nog ernstig na te denken over een nieuw inhoudelijk concept. Een aantal mensen, zoals Jary Demeulemeester van de AB, mogen nu opdraven om snel een en ander ineen te knutselen onder het motto "we zijn een volk, net zo volwassen als andere volkeren in Europa, en dus perfect in staat om in 2002 rond onze identiteit een feestje op te zetten".

2002 zou een gelegenheid moeten zijn om eens na te denken over de historische gebeurtenissen van 700 jaar geleden, over onszelf, onze geschiedenis en onze symbolen. En dit liefst op een open manier, door diverse opinies

te confronteren, door kritisch aan te kijken tegen de manier waarop de mythe in de 19de eeuw gegroeid is – met de vraag erbij wat dat over onszelf zegt. Deze verjaardag bood daartoe de gelegenheid. Maar dat is nu net het enige wat er niet zal gebeuren.

Je hebt 1302 en zijn ooit levende symboliek. Maar nu: het vlaggengedoe, de guldensporenherdenking; de ijzerbedevaart: kun je eigentijds omgaan met zulke symboliek?

De culturele elite zou dit moeten kunnen doen. Je kan voortdoen op de oude manier tot niemand er nog een boodschap aan heeft. Je kan gemakshalve alles dumpen. Uitdagender is na te denken over een andere manier om een en ander aan te pakken. Een voorbeeld: Conscience heeft zijn Leeuw geschreven vanuit een Belgische visie. Onder impuls van Leopold I zocht het nieuwe koninkrijk naar zijn identiteit. De Koninklijke Academie voor Wetenschappen werd officieel belast met het zoeken naar Belgische nationale helden. Naast de wetenschappen werden vooral de kunsten ingeschakeld. Niet de literatuur, maar de schilderkunst nam het voortouw. De eerste beschermheer van Conscience was Wappers, de directeur van de Antwerpse kunstacademie. De Leeuw werd geïnspireerd door een schilderij van De Keyser, dat op zijn beurt geïnspireerd was door de eerste onderzoeken naar wat er in 1302 gebeurd was. Conscience eindigde zijn leven als conservator van het Wiertz-museum. Met Wappers, De Keyser en Wiertz overspan je heel de romantische 19de-eeuwse schilderschool. Hun werken zijn geniaal: veel beweging, kleurencontrast, je kan er zo een lichtshow mee maken. Dit materiaal biedt schitterende mogelijkheden om de mensen te confronteren met de romantische emoties van de 19de eeuw. Deze werken hebben een dynamiek en frisheid die zeer eigentijds aandoet. Ik pleit hier niet voor een tentoonstelling met werken van Wappers, De Keyser en Wiertz, dat is slechts aantrekkelijk voor een gespecialiseerd publiek. Maar waarom op de Heysel geen groot modern spektakel organiseren, en moderne kunstenaars confronteren met de toenmalige romantische beweging? Dat zou schitterend kunnen zijn, en helemaal niet oubollig.

We zijn het erover eens dat er rond 1302 een mythe gebouwd is, en we proberen nu die mythe – en het waarom ervan – te ontrafelen. Er zijn ook stemmen die zeggen “reken af met die mythe, we hebben geen behoefte aan mythes”.

Ik denk dat dit verkeerd is. Een links-intellectuele elite, die zich goed voelt in haar multicultuur, kan denken dat zij die mythes niet nodig heeft. Maar dat is navelstaarderij, waarmee die beperkte elite het debat uit de weg gaat. Ondertussen vinden we op alle officiële papieren de Vlaamse leeuw, hangt dat beest uit bij alle officiële aangelegenheden, kortom, maakt het deel uit van ons landschap en onze identiteit. En nogmaals, wie zich er niet mee bezighoudt, kan zich eraan verwachten dat anderen het in zijn plaats doen. De vraag is niet of mythes nodig zijn, de vraag is of ze bestaan. Ze maken deel uit van onze werkelijkheid, en kunnen op zeer uiteenlopende manieren geïd en gebruikt worden.

O.K., elk volk heeft zijn eigen mythes. Maar moeten we als progressieven niet streven naar een correcte weergave van de eigen geschiedenis? En de mensen diets maken dat de geschiedenis op zich al boeiend genoeg is, zonder dat er totaal verkeerde interpretaties worden aan gegeven?

Geschiedenis is geen exacte wetenschap en het verleden onderzoeken is geen levensnoodzakelijke bezigheid. Doe je dat toch, dan is het een manier om jezelf in een spiegel te bekijken. Mensen zoeken zichzelf in hun verleden, en dat gebeurt steeds op een gekleurde manier. Geschiedenis wordt bekeken vanuit de waarden van de eigen tijd, vanuit de waarden van de observator zelf. Hoed u voor historici die beweren objectief te zijn. Een historicus is een kind van zijn tijd, met zijn eigen ideeën. Hij bekijkt het verleden vanuit zijn eigen standpunt.

Geschiedenis mag je niet schrijven in het enkelvoud, maar in het meervoud. In dit land ontbreekt deze traditie, ontbreekt de debatcultuur. Als men in de 19de eeuw mythen kon maken, kan men dat vandaag ook. Een pacifistische lectuur van de gebeurtenissen in de 13de en 14de eeuw legt uiteraard eigen accenten en is zeker geen objectief verhaal, maar zij kan even onderbouwd en steekhoudend zijn als andere interpretaties die opgeld maken. Een pacifistische mythe kan even goed gemeengoed worden als de mythes die voortkomen uit een negatief nationalistisch denken, dat leeft van zijn vijandbeeld en zichzelf maar goed vindt omdat de anderen slecht zijn.

Véronique Lambert, een historica die meewerkt aan ons 1302-project stelde tijdens een debat dat het weinig zinvol is mythes te vernietigen, omdat er automatisch andere mythes in de plaats komen.

Ik ben volledig akkoord met Véronique. Ik heb echter menen te begrijpen dat volgens haar een wetenschapper pas moet tussenkomen wanneer de mythe misbruikt wordt. Op zo'n moment moet de wetenschapper zijn ethische verantwoordelijkheid nemen, maar ik vind dat hij nog een stapje verder moet gaan. Hij moet permanent het debat over de spanning tussen mythe en werkelijkheid voeden, want mythes zijn maakbaar, vandaag zo goed als vroeger. De wetenschapper moet zich niet vastklampen aan de jacht naar objectiviteit. Hij moet zich mengen in het debat, bijvoorbeeld door haaks te staan op de welles-nietes-discussie over wat er in 1302 gebeurd is en een breder perspectief te bieden. Waarom geen boekje schrijven over de diplomatieke context, en de spanning tussen politiek en geweld in deze periode. Een sterk verouderd boek, met een zeer Franse visie op de gebeurtenissen, is nog steeds de beste referentie op dat vlak: *Philippe le Bel en Flandre. Les origines de la guerre de cent ans*, geschreven door Funck-Brentano in 1893 en dit jaar heruitgegeven in facsimile door het Rijksarchief te Brussel. Het werk is verouderd omwille van de eenzijdig Franse visie en omdat het steunt op een historisch apparaat dat nu weer honderd jaar oud is, maar de manier van benaderen, het plaatsen van het militaire feit in een breder kader, het plaatsen van Vlaanderen in een breder geheel, blijft zeer origineel. Honderd jaar Vlaams nadenken over 1302 kan er een punt aan zuigen.

Je spreekt over de maakbaarheid van de mythes en de creatie van nieuwe mythes. Het kritisch bekijken van 1302 levert niet meteen een naar het brede publiek begeesterend verhaal. Moeten we op zoek gaan naar andere historische referenties om ze in de plaats te stellen van 1302. Verhalen die nauwer aansluiten bij het democratisch, verdraagzaam imago dat wij ons maar wat graag willen aanmeten?

Je moet realistisch blijven. De Vlaamse cultuurraad heeft in 1973 gekozen voor 1302 en voor de leeuw als nationale symbolen. Die keuze zal niet zomaar veranderd worden. Onze kritische benadering zal zeker niet volstaan om de traditionele lectuur naar de prullenbak te verwijzen. Als je pleit voor een Vlaamse debatcultuur, dan liggen hier wel mogelijkheden. Je kan op twee manieren werken.

Eerst kan je proberen de mythe anders te bekijken. Neem bijvoorbeeld de manier waarop de Dampierres met de voeten van Vlaanderen hebben gespeeld. Dat levert een mooie basis om te pleiten voor een ingebouwd wantrouwen tegen de macht. Het helpt de idee onderbouwen dat macht bijna steeds tot machtsmisbruik leidt.

Verder hebben wij in onze nationale reserves nog wel wat mythes, die enkel maar gepopulariseerd moeten worden. Een voorbeeld: de legende van Reinaert de Vos, een oud verhaal met wortels in de dierenfabels van Aesopus, dat in het middeleeuwse Vlaanderen een nieuw leven begonnen is, eerst in het Latijn, dan in het Frans en tenslotte in het Nederlands. De versie van de Vlaming 'Willem die Madoc maakte' heeft haar plaats in de Europese cultuurgeschiedenis. Geïnteresseerden moeten maar eens te rade gaan in het recente boek *Uilenspiegel. De wereld op zijn kop* onder hoofdredactie van Jozef Janssens. De vos is een sympathieker beest dan de leeuw, maar in het middeleeuwse verhaal heeft de vos een heel andere inhoud dan in de moderne mythe. Ook hier verandert de mythe dus de inhoud van de geschiedenis. Maar het verhaal gaat niet over wapengekletter, het nodigt uit tot nadenken over hoe mensen in elkaar zitten, hoe macht functioneert.

Een ander verhaal is nog sterker. Enkele decennia na de 'Leeuw' van Conscience herschreef Charles De Coster het Uilenspiegelverhaal, een oude Duitse legende. Uilenspiegel werd overgeplaatst naar onze streken om er de strijd te voeren tegen de inquisitie, tegen de Spaanse koning. Ook Conscience was ooit begonnen met een boek over het "Wonderjaar 1566", de periode van de beeldenstorm. Het grote verschil tussen beiden is, dat De Coster niet gesubsidieerd werd door de koning, geen toegevingen deed aan de Kerk, tijdens zijn leven geen succes kende en in armoede stierf. Maar wat hij geschreven heeft, is vandaag nog steeds wereldliteratuur.

Pas op, ik zeg niet dat Conscience een kleine schrijver is, zoals Benno Barnard beweerde over Gezelle. Gezelle en Conscience zijn grote figuren, wat mag blijken uit hun succes in hun eigen tijd. Conscience is wel meer tijdsgelukkig, en literair sneller voorbijgestreefd dan De Coster. Ik ben één van de zonderlingen die zich recent terug door de werken van Conscience geworsteld hebben. Onbegonnen werk! Maar dat doet niets af van de waarde voor de tijdgenoten.

Anders dan Conscience is De Coster nog steeds niet voorbijgestreefd. Halverwege zijn boek lopen Tiji en Nele er al stoned als een kanon bij. Zij krijgen de ene hallucinatie na de andere. In hun dromen krijg je de visioenen van Bosch, die moeiteloos overgaan in de allegorieën van Breughel. Slechts vandaag begint de cultuurwetenschap dit onderscheid te doorgronden, terwijl De Coster er al op wees honderd jaar geleden. Zoals Reinaert is ook Uilenspiegel een verhaal over de plaats van de mens in de samenleving, over hoe hij tegen die samenleving aankijkt. De Costers werk is inhoudelijk veel rijker dan het verhaal over de Guldensporenslag.

Het heeft geen zin te bepleiten dat de 'Leeuw' van vandaag op morgen afgeschaft wordt, en dat zomaar een ander symbool gekozen wordt. Maar laat ons als progressief beseffen dat wij mythe en symboliek niet aan de kant moeten laten liggen, en meteen ook beseffen hoe rijk Vlaamse symbolen zoals Uilenspiegel of Reinaert wel zijn.

Wat zou Roel Jacobs in onze Vlaamse geschiedenis kiezen als symbool?

Wat Roel Jacobs kiest, is weinig relevant, maar de grootste periode uit onze geschiedenis is toch de 15de - 16de eeuw, de periode van de late Bourgondiërs, van Keizer Karel, van de opstand tegen Filips II, de zoon van keizer Karel. Daar is ook Conscience ooit begonnen. Moet ik toch kiezen in de Vlaamse beestenboel, dan geef ik de voorkeur aan de uil van De Coster boven de leeuw van Conscience.